

JAZYKOVÝ KOUTEK LKS – CO A JAK PSÁT SPRÁVNĚ ČESKY

Český jazyk se stále vyvíjí, některá slova se nyní píšou jinak než před lety a na starší jazykové příručky se už nelze spolehnout. Do našeho slovníku také pronikají nová slova přejatá z cizích jazyků – a my si pak lámeme hlavu, jak je vlastně správně česky napsat. Redakce LKS postupně soustředila slova, v nichž se nejčastěji chybí nebo u nichž se setkala s velmi různorodou „lidovou tvořivostí“, a požádala o konzultaci jejich pravopisu jazykovou poradnu Ústavu pro jazyk český AV ČR. Tento materiál, v němž jsme se zaměřili především na výrazy používané ve stomatologické terminologii, chápejte, prosím, jako praktickou a orientační pomůcku. Pokud vás napadnou další slova, s jejichž pravopisem si nejste jisti, napište redakci LKS – rádi budeme tento „jazykový koutek LKS“ postupně rozšiřovat a doplňovat.

● Slova uvádíme v pravopisné podobě, která je považována za základní či progresivní.

- U některých slov jsou uvedeny další možné pravopisné varianty (např. u slov s příponou vyslovovanou [izmus], přičemž za základní se považuje podoba psaná se „s“).
- Slova končící na **-emie** doporučujeme psát s krátkým „e“ (bakteriemie, leukemie, ischemie apod.).
- Slova končící na **-óza** a **-ózní** doporučujeme psát s dlouhým „ó“ (fibróza, mukóza, nekróza, nekrózní, medikamentózní apod.).

SPRÁVNĚ PÍŠEME TAKTO

absorb**o**vat – !ale absor**p**ce, absor**p**ční

adhez**iv**ní – (např. výplň, můstek)

aktuální

amalgám – (podle VLS i amalgam)

amoxicilin

analýza

anemie – (podle VLS, podobně jako další

slova končící na **-emie**;

PČP a ASCS uvádějí **anémie**,

podobná slova končící na **-emie**

však obvykle uvádějí stejně jako

VLS krátce)

anest**e**zie – anest**ez**iologie

antidepres**iv**a

arch**iv** – arch**iv**ní, arch**iv**ář apod.

aspirant

bakterie – bakteriální, baktericidní,

bakteriolog apod.

bakteriemie

báze (méně častěji i baze)

čištění i čistění – čištění i čistěn

dceř**in**á (např. společnost, buňka apod.)

decenn**ium**

depres**iv**ní

dermat**ó**za

dezinfekce – dezinfikovat

dezinsekce

diagn**ó**za

dialýza

diast**á**za

diferenciální diagnóza (pojmy *diferenční*

nebo *diferenciační* diagnóza

slovníky nezaznamenávají)

disciplína

disertace (lze i dizertace)

diskuse (lze i diskuze)

dispenzarizace

doktorand

eroz**iv**ní

exspirace – exspirační, !ale zkratka **EXP**

exstirpace

fazeta i faseta

fibr**ó**za – fibr**ó**zní

flóra

fobie

fólie

gangren**ó**zní

handicap i hendikep – handicapovaný

i hendikepovaný

hyperplazie

chlor i chlór

ion i iont – 2. p. j. č. pro obě možnosti

iontu; mn. č. ionty

(rozhodně ne *jont!*)

individuální

instrumentárium

intenz**iv**ní

intraven**ó**zní

invaz**iv**ní = pronikající, šířící se do okolního

vaziva, narušující okolní vazivo;

např. ve spojení i. metoda

léčby, vyšetřování, metody, růst

invaz**iv**ní – např. vojenské jednotky, nebo

v zoologii i. onemocnění

= původci jsou paraziti nebo

pseudoparaziti

ischemie

karies – !ale kari**é**zní

kazuistika

kerat**ó**za

kompozitum

konzistence

kraj – např. Jihomoravský kraj,

kraj Jihomoravský

kritérium

kuri**ó**zní

kurz**iv**a

kurzor

masivní

maxilofaciální

materiální

medikament**ó**zní

mechanismus (lze i mechanizmus)

metabolismus (lze i metabolizmus)

meziální

mononukle**ó**za

muk**ó**za

nekr**ó**za

okluze – okluzní

organismus (lze i organizmus)

organizace

oxid – oxidace – !ale **oxygenium** (z řečtiny),

z toho odvozeno:

oxygenace, oxygenázy,

oxychlor)

pasivum – pasivní

plazma

preventivní

profylaxe

proviz**o**rium – proviz**o**rní

resorb**o**vat – !ale resorb**p**ce, resorb**p**ční

sedění i sezení

seri**ó**zní

sérum – sérologický

schéma – !ale schematický

skripta

speciální

stadium

standard – standardní

(= ustálená, běžná míra apod.)

standarta (= menší vyztužený praporek)

téma – !ale tematický, tematika, tematizace

tuberkul**ó**za

turbína – turbínový

ulcer**ó**zní (termín *ulcerativní*

slovníky nezachycují)

visk**ó**za – visk**ó**zní, !ale viskozita,

viskozimetr

výjimka – výjimečný

zmrazit – zmrazen i zmražen

zařadit – zařaděn i zařazen

živel**iv**ní – např. pohroma

živel**iv**ný – např. radost

**AKADEMICKÉ TITULY,
VĚDECKO-PEDAGOGICKÉ HODNOSTI
s velkým písmenem (píšeme před jménem):**
JUDr., MUDr., MDDr., MVDr., PaedDr.,
PharmDr., PhDr., PhMr., RNDr., Ing.,
Ing. arch., Bc., Mgr.

**s velkým písmenem
(píšeme za jménem):**
CSc., DrSc., Ph.D.

s malým písmenem:
dr., prof., doc., akad. arch., ak. mal.,
ak. soch.

**!Zkratky titulů, které se uvádějí za příjmením,
oddělujeme ve větě čárkami z obou stran:**
„Zúčastnili se také MUDr. Jan Novák, Ph.D.,
a doc. MUDr. Jiří Svoboda, CSc., a připo-
mněli...“

**ZNAČKY A ČÍSLICE
!Důležité: mezera mezi číslem a značkou
(textem) zásadně mění význam vyjádření!**

procenta
s mezerou **50 %** = padesát procent
bez mezery **50%** = padesátiprocentní

míry, váhy apod.
s mezerou **10 km** = deset kilometrů
bez mezery **10km** = desetikilometrový
s mezerou **10 kg** = deset kilogramů
bez mezery **10kg** = desetikilogramový

stupně
10 °C = deset stupňů Celsia
(tj.: číslo – **mezera** – značka
stupně – značka Celsia)
10° rozdíl = desetistupňový rozdíl
(též **10stupňový rozdíl**)
(tj.: číslo – značka stupně
nebo jeho slovní vyjádření –
mezera – slovo)
10° pivo = desetistupňové pivo
(též **10stupňové pivo**)

dny, roky apod.
5 dní, ale **5denní** (pětidenní)
5 let, ale **5letý** (pětiletý)
2 týdny, ale **2týdenní** (dvoutýdenní)

**!Chybné je psát -ti, -mi, spojovník apod.
Nepíšeme:** 10tikilogramový, 10-tikilogra-
mový, 8mistupňový, do 15-ti let apod.!
Správně píšeme: **10kilogramový,**
8stupňový, do 15 let apod.

násobení
10 x 10 = deset krát deset
10x nebo **10krát** = desetkrát
(udělal to desetkrát)

**ZKRATKY S TEČKOU (A ZKRATKY
USTÁLENÝCH SLOVNÍCH SPOJENÍ)**
apod., aj., mj., resp., vč., mil., mld.,
p. (pan), atd., tj., tzn., tzv., např., popř.

ZKRATKY BEZ TEČKY
firma: fa (firma Novák = fa Novák)
(!rozhodně ne fi)

firmy: fy
firmě: fě
paní: pí
funkce: fce

**DVOJICE SLOV
(TYP ŘÍDÍCÍ A ŘÍDICÍ)**

- Napíšeme-li **dlouhé í**, vyjadřujeme slovem děj, činnost právě probíhající. Dějová přídavná jména stojí obvykle za podstatným jménem a bývají rozvitá.
- Napíšeme-li **krátké i**, vyjadřujeme slovem účel, to, k čemu daná věc či jev slouží, nebo označujeme funkci, kterou plní.
- **Ve spojení s osobami** se užívají podoby na **-íci**: školící instruktor, řídicí pracovník, úřadující předseda.
- **Ve spojení s abstrakty** se naznačené vztahy nejeví vždy tak zřetelně, někdy bývá obtížné rozhodnout, zda jde o pojetí dějové, nebo účelové. Obvykle pak dáváme přednost pojetí účelovému (ale ani dějové nelze vyloučit).

řídící (např. člověk řídící auto, řídící pracovník)
řidící (např. řidící páka, řidící útvar)
měřící (např. přístroj měřící vlhkost)
měřicí (např. měřicí přístroj = k měření vlhkosti)
čistící (např. člověk čistící okno nebo čistící si zuby)
čisticí (např. čisticí pasta = pasta na čištění)
školící (např. člověk školící posluchače = **vzdělávající**)
školicí (např. školící středisko = místo, v němž se školí = **vzdělávací** středisko)
bělicí (např. člověk bělicí si své zuby, též v případě: technika nebo pasta bělicí zuby = která bělí zuby „Techniky nebo pasty, bělicí zuby, jsou rozmanité.“)
bělicí (např. bělicí pasta = pasta na bělení zubů, bělicí technika = technika, kterou se provádí bělení zubů „Bělicí techniky nebo pasty jsou rozmanité.“)

ZÁLUDNOSTI
internet – Internet
internet = propojené počítačové sítě, komunikační médium
(např. informace najdete na internetu, připojení k internetu)
Internet = vlastní jméno
(Celosvětová informační a komunikační síť)

lobbovat – lobovat
lobbovat – **lobbista, lobbistický, lobbismus, lobbying**, tj. slova odvozená od slova **lobby** (nesklonné) = nátlaková skupina, která se snaží prosadit své zájmy
lobovat = výraz z oblasti tenisu!

typ – tip
typ = vzor, druh, nositel charakteristických vlastností, znaků (typ výrobku, typ pozemku, severský typ, ona je domácí typ, on je můj typ)
tip = doporučení, odhad (náš tip na výlet, tipovat sportovní výsledek, tipni si, kdo vyhraje, vytipovat vhodné metody)

Připravila **Iva Žáková**
Odborná konzultace:
PhDr. Anna Černá
jazyková poradna
Ústavu pro jazyk český AV ČR

- **Pravopis ověřila jazyková poradna Ústavu pro jazyk český AV ČR podle těchto zdrojů:**
- Pravidla českého pravopisu (zkr. PČP) (Academia 1993, Fortuna 1999)
- Akademický slovník cizích slov (zkr. ASCS) (Academia 1995)
- Velký lékařský slovník (zkr. VLS) (Maxdorf 2002, 2003)
- **Mnoho užitečných rad najdete také na webové stránce jazykové poradny Ústavu pro jazyk český AV ČR: www.ujc.cas.cz/poradna.**

JAZYKOVÝ KOUTEK LKS

Shrnutí doporučených obecných pravidel s důrazem na odbornou terminologii v zubním lékařství (orientační pomůcka)

Zpracováno: červen 2007

Prameny a tipy:

- Pravidla českého pravopisu – PČP (nová z 1993 a další vydání)
- Velký lékařský slovník (Maxdorf 2002, 2003, 5. vydání 2005)
ON-LINE: www.maxdorf.cz/maxdorf/vls/
- Norma ČSN 01 6901 (Úprava písemností...)
- Jazyková poradna Ústavu pro jazyk český AV ČR
a) shrnutí „Na co se nás často ptáte“ na
www.ujc.cas.cz/poradna/porfaq.htm
b) osobní dotaz lze zaslat na adresu: poradna@ujc.cas.cz
- Jazykový koutek LKS I a II na www.dent.cz (odkaz „LKS“)
- Pokyny autorům odborných sdělení na www.dent.cz (odkaz „LKS“) nebo LKS č. 1/2007.

JAZYKOVÝ KOUTEK LKS II PRAVOPISNÁ PRAVIDLA (ZOBECNĚNÁ – DOPORUČENÁ)

Poznámka I.:

Podrobný výklad u konkrétních slov či koncovek viz Velký lékařský slovník (Maxdorf 2002, 2003), nová Pravidla českého pravopisu z roku 1993 (a další vydání).

Poznámka II:

Východiskem pro tento materiál jsou odborné texty z oblasti zubního lékařství. Uvedené shrnutí a určité zobecnění tedy nemůže být zcela vyčerpávající. Slouží pouze jako orientační pomůcka s vědomím, že obsahuje určitá zjednodušení často složitých jazykových pravidel.

Tento materiál navazuje na článek publikovaný v LKS 7-8/2004 (tj. Jazykový koutek LKS), doplňuje ho a rozšiřuje.

Konzultováno s jazykovou poradnou Ústavu pro jazyk český AV ČR.

Odborné výrazy:

ZAKONČENÍ SE SAMOHLÁSKOU (OBVYKLE) DLOUHOU:

-áza (-ázní)

(označuje enzymy), např. diastáza, urikáza, desmoláza
též např. od slova litiáza (tvorba kamenů) – cholelitiáza

-éza (-ézní)

(označuje většinou děj nebo činnost, také stav či polohu)
např.: diuréza – diurézní, elektroforéza – elektroforézní, protéza – protézni, diatéza, anamnéza

-óza (-ózní)

(označuje onemocnění, fyziologické děje),
např.: fibróza – fibrózní, hyperkeratóza – hyperkeratózní, mukóza – mukózní, aftóza – aftózní, viskóza – viskózní, medikamentózní, neuróza
také: prognóza – prognózní, diagnóza

-fáze (-fázie)

(fáze – úsek, cyklus), např. anafáze, afázie

-fýza

(označuje výsledek růstu), např. apofýza, epifýza, metafýza, diafýza

-lýza

(lýza – rozklad, rozpouštění); např.: analýza, dialýza

-uréza (-urézní)

(označuje vztah k moči), např.: diuréza

Odborné výrazy:

ZAKONČENÍ SE SAMOHLÁSKOU (OBVYKLE) KRÁTKOU:

-amin

např.: **amin**, katechol**amin**

-azie, -acie

např.: teleangiekt**azie**, osteomal**acie**

-emie

(označuje vztah ke krvi), např.: an**emie**, leuk**emie**, ischem**ie**, bakter**iemie**, glyk**emie**, septik**emie**, ure**mie**, hyperfosfat**emie**, hypokalc**emie**, hypoprotein**emie**, urik**emie**.
polycyt**emie**

-estezie

(označuje citlivost), např. anest**ezie**, parest**ezie**, hypest**ezie**

-ezie

např. analg**ezie**, grafest**ezie**

-filie

(označuje náklonnost či sklon k něčemu), např.: bazof**ilie**, hemof**ilie**

-fobie

(**fobie** – chorobný strach), např. kancerof**obie**, klaustrof**obie**

-fuze (-fuzní)

(označuje lití) např.: transf**uze** – transf**uzní**, dif**uze** – dif**uzní**, inf**uze** – inf**uzní**, perf**uze** – perf**uzní**

pozor! fúze = splynutí, sloučení

-in

např.: adrenalin, benz**in**, inzulin, glycerin, kumar**in**, penicilin, tetracyklin, vitamin

-ivní

např.: adhez**ivní**, progres**ivní**, intenz**ivní**, agres**ivní**, depres**ivní**, impulz**ivní**

-ivum, -iva

např.: adhez**ivum** – adhez**iva**, antidepress**ivum** – antidepress**iva**, imunopres**ivum** – imunopres**iva**

-penie

(označuje nedostatek), např.: neutrop**enie**, leukop**enie**

-plazie

(označuje vytváření, růst), např.: hypopl**azie**, hyperpl**azie**

-poeza

(označuje tvorbu), např.: erytrop**oeza**

-urie, -erie

např. hematur**ie**, arter**ie**

Dublety – viz Pravopisná poznámka z PČP

podoba prvně uvedeného pravopisu je dle nových Pravidel 1993 a je považována za základní či neutrální, v závorce je další pravopisná varianta (obvykle starší, ale též správná)

nauzea (i nausea)

plazma (plasma) – plazmatický (plasmatický)

pulz (puls) – pulzní (pulsní)

kurz (kurs)

tampon (tampón)

ozon (ozón)

spasmus (spazmus)

Jednotlivá slova, v nichž se často chybuje

Poznámka: podrobně viz Velký lékařský slovník a Pravidla českého pravopisu 1993

abúzus – abúzu

alfamimetika

anestetikum – 6. p. mn. č.: v anestetících i v **anestetikách (vhodnější)**

antibiotikum – 6. p. mn. č.: v antibiotících i v **antibiotikách (vhodnější)**

bariéra

báze = základna, základ, opora; chem.: zásada jako opak kyseliny

baze lební = spodina lebky

betablokátor

cirkadiánní

drén

ekzém

epikríza

erytém – ale! erytematózní, erytemogenní

expertiza

exsudace, exsudát

fenomén

fisura = trhlina, rýha

fluoridace i fluorizace

chromozom

inzulin-dependentní

kineze (nikoli kineza!!) – hyperkineze, diskineze

kóma = bezvědomí (koma = interpunkční znaménko)

léze

mánie – toxikománie i toxikomanie

otorinolaryngolog

pneumonie (**pneumo** – označuje vztah k plicím, resp. k dechu či vzduchu)

preskripce

symposium

trávicí trakt

vakcína

vazokonstrikce

vodný roztok x vodní tok

s nebo z

stěžovat (si na něco, stěžovat si na práci,) x ztěžovat (někomu něco, ztěžovat si práci)

shlédnout (dolů, shlédnout z rozhledny) x zhlédnout (něco, zhlédnout film)

strávit (čas, jídlo – v obou případech „s“)

RŮZNÉ

pomlčka dlouhá bez mezer:

3–4, 36–38

spojovník (bez mezer):

Moelerova-Hunterova, Stevensův-Johnsonův atd.

Tabulky: označeny římskou číslicí, např. **Tabulka I, II, III**

Grafy: označeny arabskou číslicí, např. **Graf 1, 2**

Dávkování léčiv: (násobení obecně viz Jazykový koutek LKS z r. 2004)

3x 800 mg/den (tj. 3x *mezera* 800 = slovy: třikrát 800)

3x denně (tj. třikrát denně)

Časové jednotky:

značka fyzikální jednotky:

hodina – h

sekunda – s

zkratka v textu (obecném):

hodina – h. nebo hod. – vždy s tečkou!

sekunda – s. nebo sec. – vždy s tečkou!

minuta – min. – vždy s tečkou

např.: podáváme po 5 hod. a zapíjíme...

zkratky (např.):

i. o. (intraorální)

i. v. (intravenózní)

s. c. (subkutánní)

i. m. (intramuskulární)

p. o. (per os, perorální)

Jde o typografickou záležitost, podle normy ČSN 01 6901 (Úprava písemností...) **se má po tečce dělat mezera!**

tj. **i. *mezera* v.** - nikoli i.v. bez mezery

Složená slova s dvoj/dvou a troj/tří

Slovníky hodnotí **obě varianty jako rovnocenné.**

U některých slov se ustálila jedna z podob jako vžitá, např. dvojnásobný, dvojčíslicí, dvojstup x dvoulitrový, dvoupatrový, dvoustý.

Podle dokladů výrazně převažuje dvojjazyčný nad dvoujazyčný a mírně trojjazyčný nad tříjazyčný. Třídílný se užívá častěji než trojdílný.

Sjögren (Švéd, výslovnost: Šégren) – (lépe než Sjögren)

Švédština používá „o s tečkami“ nikoli „o s čárkami“

Větné vazby se sedmým x prvním pádem

Příklady 7. pád:

„Stanovit zodpovědně a přesně výši zdravotního rizika u pacientů s celkovými chorobami je **velmi obtížnou záležitostí.**“

„... jsou velmi **aktivními a významnými látkami.**“

Použití vazby se sedmým pádem mnohdy působí knižně, archaicky. Moderní jazyková pravidla dovolují rovnocenně užít **1. pád:**

„Stanovit zodpovědně a přesně výši zdravotního rizika u pacientů s celkovými chorobami je **velmi obtížná záležitost.**“

„... jsou velmi **aktivní a významné látky.**“

Přídavná jména složená převzato: www.ujc.cas.cz/poradna/porfaq.htm

Pravopisné podoby přídavných jmen složených (např. **léčebně-preventivní, občanskoprávní, technicko-hospodářský, česko-polský**) prodělaly v minulosti jistý vývoj a PČP 1993 přinesla dílčí úpravy. Podle nich se přídavná jména zakončená v první části na *-sko, -cko, -ně*, popř. *-ově* píšou buď jako jedno slovo, nebo se spojovníkem – ne tedy zvlášť.

Dohromady píšeme tyto výrazy tehdy, jestliže první část určuje druhou, tzn. je-li daný výraz utvořen od nějakého ustáleného spojení přídavného jména a jména podstatného, např. *trestní právo – trestněprávní, zahraniční politika – zahraničněpolitický, hospodářská organizace – hospodářskoorganizační*. **Spojovník** mezi obě části vkládáme tehdy, je-li mezi nimi vztah souřadící – spojovník zde vlastně plní funkci spojky *a*. Např. *hudebně-literární pásma* (tj. hudební a literární), podobně *technicko-ekonomický náměstek, výchovně-vzdělávací program, společensko-ekonomické problémy*. Se spojovníkem se píšou i ta přídavná jména, u nichž chceme naznačit vzájemnost: *česko-anglický slovník, slovensko-maďarské vztahy*.

Existují i složeniny, které je možno, a to na základě významu, psát oběma způsoby. Pro podobu *kulturněpolitický* by mělo být východiskem spojení *kulturní politika*, naproti tomu podoba *kulturně-politický* by měla vyjádřit, že jde jednak o politiku, jednak o kulturu; podobně *fyzikálněchemický* (tj. týkající se fyzikální chemie), *fyzikálně-chemický* (tj. chemický a fyzikální zároveň).

Jako dvě slova píšeme tyto výrazy jedině tehdy, jestliže první část má charakter příslovce, např. *průmyslově vyspělý, finančně nezávislý, strojově vyrobený*.

Často se v poradně setkáváme s tím, že ani sám pisatel neví, co chce vlastně vyjádřit nebo nač potřebuje třeba *sociálněkulturní otázku*, když sama *sociální kultura* by byl pleonasmus (kultura je jev společenský). V takovém případě bude lépe, když se složenému adjektivu vyhne: ostatně se jich nadužívá.

DYSKOLORACE Z POHLEDU JAZYKOVĚDCE

Dyskolorací zubů se označují barevné změny tvrdých zubních tkání. Může jít jak o malé skvrny a proužky, tak o homogenní zbarvení chrupu.

Slovníky včetně Velkého lékařského slovníku bohužel výraz nezachycují. Doklady zápisu *dyskolorace/diskolorace* svědčí o tom, že rozlišení předpon *dis-* a *dys-* nebývá pro pisatele snadné. Je tomu tak proto, že jsou si významově poměrně blízké. Vysvětleme si rozdíl.

Původem latinské *dis-* významem odpovídá českému ***roz-***, popř. ***ne-***. Např.: *distribuce* = rozdělení; *dislokace* = rozmístění; *disperze* = rozptýl, rozklad; *disonance* = rozpor, nelibozvuk, neshoda, nesoulad; *diskontinuita* = nesouvislost, nespojitost, rozpojenost; *disharmonie* = nesoulad; *disproporce* = nepoměr, nerovnoměrnost; *diskrepance* = nepoměr, nesrovnalost; *diskvalifikovat* = zbavit kvalifikace, vyřadit ze soutěže či závodu.

Předpona řeckého původu *dys-* vyjadřuje **poruchu, zhoršení**. Nejfrekventovanějším slovem s touto předponou je *dysfunkce* (= narušená nebo odchýlná činnost některého orgánu; narušení vzájemné souhry psychických i organických funkcí). Stejně začínají i názvy nejčastějších poruch učení: *dyslexie*, *dysgrafie*, *dysortografie*, *dyskalkulie*, *dyslalie* atd. a řada lékařských termínů, jako např. *dysplazie*, *dyspepsie*, *dystrofie*, *dysfonie*...

Jak vyplývá z příkladů, s předponou *dis-* se setkáváme v nejrůznějších oblastech odborného vyjadřování. **Předponu *dys-* užívají většinou úzce odborné lékařské nebo psychologické**

termíny – tedy i *dyskolorace*. Nejde o nebarevnost, ale o poruchu barevnosti, změnu zbarvení (dodejme, že se může týkat nejenom zubů, ale i nehtů a kůže).

DVOJICE SLOV: BĚLICÍ A BĚLÍCÍ

Ačkoli by se mohlo zdát, že rozdíl mezi slovy *bělicí* a *bělící* je zanedbatelný, není tomu tak. Užitím tečky či čárky nad *i/í* pisatel určuje významový rozdíl. Např.: *Člověk bělicí si zuby může používat bělicí pásy, které jsou navrženy tak, aby udržovaly bělicí látky v kontaktu se zuby.*

Napíšeme-li **dlouhé *í***, vyjadřujeme děj, tedy činnost právě probíhající. Dějová přídavná jména stojí obvykle za podstatným jménem a často bývají rozvitá:

Vůz kropící rozpálenou ulici přejezdil kolem nás.

Bratr čistící si pečlivě zuby byl v koupelně dlouho.

Lékař bělicí pacientovi chrup nemohl k telefonu.

Napíšeme-li **krátké *i***, vyjadřujeme účel, tedy to, k čemu daná věc či jev slouží, nebo označujeme funkci, kterou plní:

kropící vůz = vůz určený ke kropení,

čistící prostředek = prostředek na čištění / určený k čištění,

bělicí zubní pasta = pasta na bělení / určená k bělení,

bělicí technika = technika, kterou lze provádět bělení zubů.

PhDr. Anna Černá

Jazyková poradna Ústavu pro jazyk český AV ČR

JAZYKOVÝ KOUTEK LKS

OSSEOINTEGRACE VS. OSEOINTEGRACE VS. OSTEOINTEGRACE

V české terminologii z oblasti dentální implantologie jsme se setkali s trojím způsobem překladu anglického slova *osseointegration* (vhojení implantátu do kosti). Jak tedy toto slovo v češtině správně používat a psát?

Vyjádření jazykové poradny Ústavu pro jazyk český AV ČR:

Z možností osseointegrace x oseo-integrace x osteointegrace je nejméně vhodná varianta se dvěma ss.

Komponent **oss-** vychází z latinského adjektiva *osseus*, což v příslušných odvozených slovech zachovávají západní jazyky. Čeština však již v minulosti zjednodušila zápis na jedno s (srov. osifikace, osein). **Příklad anglického**

osseointegration českým **oseointegrace** je tedy z tohoto pohledu v pořádku.

Je však vhodné uvažovat v širších souvislostech s přihlédnutím k soustavě dalších odborných názvů. Lékařské termíny mívají původ v latině a řečtině; řecké **osteon** je základem celé řady složených slov s první částí **osteo-**: osteoartritida, osteodysplazie, osteoblastom, osteogeneze, osteoplastika, osteometrie, osteosyntéza, osteotomie (hojný počet dokladů uvádí Velký lékařský slovník). **Proto se jako ústrojný jeví i zápis osteointegrace.**

Odborné názvosloví musí vyhovovat především potřebám příslušného oboru (a tedy i odborníkům v tomto oboru), často záleží i na vžitosti a tradici. **Vzhledem k tomu, že v tomto případě**

jde o termín relativně mladý a že v první české monografii/učebnici dentální implantologie (Šimůnek A. a kol., *Dentální implantologie, Nucleus, Hradec Králové, 2001*) se užívá zápis **oseo-**, je třeba být tolerantní k oběma podobám. Je velice pravděpodobné, že v průběhu času jedna z nich výrazně převáží.

PhDr. Anna Černá

jazyková poradna Ústavu pro jazyk český AV ČR

Stanovisko redakční rady LKS: V odborných kruzích a v české odborné literatuře převažuje termín **OSEOINTEGRACE**, proto doporučujeme používat tuto variantu.

JAZYKOVÝ KOUTEK LKS: KALCIUMSILIKÁT, KALCIUMSILIKÁTOVÝ

V české i anglické odborné literatuře jsme se setkali s trojím, zhruba stejně četným psaním tohoto termínu: kalciumsilikátový x kalcium silikátový x kalcium-silikátový (např. cement). Jak je to tedy správně?

Vyjádření jazykové poradny Ústavu pro jazyk český AV ČR:

Praxe (jak v češtině, tak v angličtině, z níž je nejspíš čerpáno) je opravdu velice různorodá. Bohužel nemáme k dispozici žádný specializovaný slovník, který by podrobně popisoval chemické názvosloví. Lze vycházet z hesel zachycených v Technickém slovníku naučném (1–8, Encyklopedický

dům, Praha 2001–2005). Analogicky k tradičnímu zápisu sloučenin (jako např. fluorapatit, fluoreten/fluorethen, fluorovodíky, chloraceton, chlorbenzen, chlorfenol apod.) považujeme za nejvhodnější zápis dohromady: kalciumsilikát, kalciumsilikátový cement.

PhDr. Anna Černá

jazyková poradna Ústavu pro jazyk český AV ČR